

DOI: <https://doi.org/10.59172/2667-9876/2023-1/28-44>

ციფრული მმართველობა და სამართლის ტექნოლოგიები იუსტიციის სისტემაში¹

ზვიად გაბისონია

ბიზნესისა და ტექნოლოგიების უნივერსიტეტის
კვლევების ცენტრის დირექტორი, პროფესორი;
„ციფრული მმართველობა და ხელოვნური ინტელექტი
საჯარო სექტორში“ სადოქტორო პროგრამის ხელმძღვანელი

რეზიუმე. ნაშრომში განხილულია ციფრული მმართველობის თანამედროვე მოდელები და საქართველოში მისი დანერგვის დოქტრინული და პრაქტიკული საკითხები. მიუხედავად ბევრი გამოწვევისა, საქართველო უდავოდ მიიჩნევა არა მარტო რეგიონში, არამედ პოსტსაბჭოთა სივრცის ერთ-ერთ ყველაზე განვითარებული ციფრული სერვისების მქონე ქვეყნად. მათი დიდი ნაწილი კი სწორედ იუსტიციის სისტემაშია დანერგილი. სწორედ ციფრული მმართველობის ჭრილშია განხილული ნაშრომში სამართლის ტექნოლოგიების (LegalTech) არსი და მისი განვითარების სამართლებრივი საფუძვლები. სტატიაში განსაკუთრებული ადგილი ეთმობა სამართლის ტექნოლოგიების განვითარების ინოვაციური სერვისის – კვალიფიციური ელექტრონული ხელმოწერის დანერგვის სამართლებრივ საფუძვლებს. ქართული საკანონმდებლო რეგულაციები შედარებულია მაღალტექნოლოგიური ქვეყნების (HiTech) – ესტონეთის, სინგაპურისა და სამხრეთ კორეის კანონმდებლობასთან.

საკვანძო სიტყვები: ციფრული მმართველობა, სამართლის ტექნოლოგიები, LegalTech, ინოვაციები, იუსტიციის სისტემა

1. სტატია მომზადებულია საგრანტო პროგრამა №001-2022 „საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში ინოვაციური სერვისების დანერგვის ხელშეწყობა, ადამიანის უფლებათა დაცვის გაძლიერება და სამართლებრივი უსაფრთხოების განმტკიცება“ – გამარჯვებული საგრანტო პროექტის (№10-001-2022) – „სამეწარმეო და არასამეწარმეო იურიდიული პირების სადამფუძნებლო დოკუმენტაციის სარეგისტრაციოდ ელექტრონული (დისტანციურად) წარდგენა (ციფრული მმართველობის ჭრილში)“ კვლევის შედეგებით.

1. შესავალი

21-ე საუკუნე სამართლიანად მიიჩნევა ციფრული ტექნოლოგიების ეპოქად². ე.წ. „მეოთხე ინდუსტრიულმა რევოლუციამ“ დღის წესრიგში დააყენა სახელმწიფო მართვის მოდელების გადასვლა ციფრულ მმართველობაზე. „ციფრული მმართველობის სააგენტოს შესახებ“ (12.06.2020) საქართველოს კანონის თანახმად, ციფრული მმართველობა გულისხმობს „საჯარო მმართველობის ინფორმაციულ-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გამოყენებით განხორციელებას“.

ციფრული მმართველობის პრაქტიკული დანერგვა და განვითარება ოთხი ძირითადი მიმართულებით ხორციელდება: ციფრული მმართველობა მოქალაქეებისათვის – G2C (Government-to Citizen); ციფრული მმართველობა ბიზნესისთვის – G2B (Government-toBusiness); ციფრული მმართველობა სახელმწიფო ორგანოებისთვის – G2G (Government-to-Government); ციფრული მმართველობა საჯარო მოხელეებისათვის – G2E (Government-to-Employees).

ამ ფორმატით ციფრული მმართველობის განვითარება დაკავშირებულია ხელისუფლების მიერ საზოგადოებისთვის სხვადასხვა ონლაინრესურსების შეთავაზებასთან, როგორცაა, სახელმწიფო რეგისტრაციების ონლაინსერვისები, საჯარო ინფორმაციის ონლაინ გამოქვეყნება, საზოგადოებრივი ონლაინგამოკითხვები, აქტიური ორმხრივი ინტერაქტივი სახელმწიფო სტრუქტურებსა და მომხმარებლებს შორის, სხვადასხვა ონლაინსერვისების არსებობა, ხმის მიცემის ელექტრონული ფორმატი და სხვა.

ციფრული მმართველობის ჭრილში ქვეყნის მთავარ ინსტიტუციას საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო წარმოადგენს. მის დაქვემდებარებაშია, ერთი მხრივ, სსიპ – ციფრული მმართველობის სააგენტო, მეორე მხრივ, საჯარო და სამეწარმეო რეესტრები, იუსტიციის სახლები, სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტო და ა.შ.

შესაბამისად, ციფრული მმართველობის განხორციელება იუსტიციის სისტემაში პირდაპირ უკავშირდება საქართველოში სამართლის ახალი დარგებისა და დისციპლინების გაჩენას. მათგან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სამართლის დოქტრინასა და პრაქტიკაში ორი ახალი ცნების გაჩენა – ტექნოლოგიების სამართალი და სამართლის ტექნოლოგიები (LegalTech).

ვფიქრობ, რომ ამ ორ ცნებას შორის არსებითი განსხვავებაა და ნებისმიერი სამეცნიერო კვლევის დროს უნდა მიექცეს ყურადღება.

ტექნოლოგიების სამართალი დოქტრინაში თანდათან ყალიბდება ტექნოლოგი-

2. S. S. Bisen & Y. Deshpande. The Impact of the Internet in twenty-first century addictions: An overview. In Psychological, Social, and Cultural Aspects of Internet Addiction (pp. 1-19). IGI Global, 2018. P.4.

ების მარეგულირებელი სამართლებრივი ურთიერთობების დარგებისაგან და, ვფიქრობ, რომ იქცევა ამ დარგების გამაერთიანებელ ცნებად.

დოქტრინის თვალსაზრისით, აქ განსაკუთრებული არაფერია. თავის დროზე ამერიკულ სამართალში გაჩენილმა ტერმინმა „ბიზნესსამართალი“ გააერთიანა ისეთი სამართლის დარგები, რომელიც რომანულ-გერმანულ სამართალის დოქტრინაში პრინციპულად იყო გამიჯნული კერძო და საჯარო სამართლის დარგებად. ასე გაჩნდა „ბიზნესსამართალი“, როგორც არა ერთი სამართლის დარგის, არამედ სამართლის დარგების სინთეზი და მასში გაერთიანდა საკორპორაციო, საგადასახადო, სანივთო, ვალდებულებითი, საბანკო, სადაზღვევო, საინვესტიციო და სხვა ბიზნესის მარეგულირებელი სამართლის დარგები³. ვფიქრობ, რომ მომავალში ასეთ გამაერთიანებელ ცნებად ჩამოყალიბდება „ტექნოლოგიების სამართალი“, რომელიც ინტერნეტსამართლის⁴ და მასში შემავალი ქვედარგების გარდა გააერთიანებს ისეთ დარგებს, როგორცაა, ინტერნეტსამართალი, ელექტრონული კომერციის სამართალი⁵, სოციალური ქსელების სამართალი, ბლოკჩეინ ტექნოლოგიების სამართალი⁶, საინჟინრო სამართალი, განახლებადი ენერჯის სამართალი, ხელოვნური ინტელექტის სამართალი⁷ და სხვ.

რაც შეეხება სამართლის ტექნოლოგიებს, ის გულისხმობს იურიდიული სერვისების გაციფრულების პროცესს საჯარო და კერძო სექტორში. როგორც სამართლიანადაა აღნიშნული ქართულ მეცნიერებაში, „გარდა ტექნოლოგიების სამართლისა, იურიდიულ პროფესიაში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს სამართლის ტექნოლოგიები (ლიგალტექი). ციფრული ვიზუალიზაცია და ავტომატიზაცია გვთავაზობს კომპლექსური სამართლებრივი პრობლემების გადაჭრის მარტივ გზას. ლიგალტექი იძლევა შესაძლებლობას, იურისტმა სამართლებრივი პროდუქტები რამდენიმე კვირის ნაცვლად რამდენიმე წამში მოამზადოს. სისწრაფესთან ერთად ლიგალტექით ასევე ხდება ხარისხის კონტროლი. გამართულად ფუნქციონირებადი პროგრამა დაცულია ადამიანური შეცდომისგან. პროგრამაში იურისტის ცოდნის „ჩაშენება“ ხდება ერთხელ და შემდეგ პროგრამა უზრუნველყოფს ამ ცოდნის რეპლიკაციას შეუზღუდავი რაოდენობის პროდუქტის მოსამზადებლად⁸.

3. ზ. გაბისონია. ინტერნეტსამართალი და ხელოვნური ინტელექტი. თბ., 2022.

4. იხ. ზ. გაბისონია. ინტერნეტსამართალი, როგორც სამართლის ახალი დარგი, შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი, N11/2022.

5. იხ. ზ. გაბისონია. ელექტრონული კომერციის სამართლებრივი რეგულირების ზოგიერთი საკითხი, შედარებითი სამართლის გერმანულ – ქართული ჟურნალი, N6/2020, (გერმანულ და ქართულ ენებზე).

6. იხ. ზ. გაბისონია. ბლოკჩეინის სამართლებრივი რეგულირების ცნება და პრობლემები, შედარებითი სამართლის გერმანულ – ქართული ჟურნალი, N3/2019.

7. იხ. ზ. გაბისონია. ხელოვნური ინტელექტის არსი და მისი სამართლის სუბიექტად ცნობის პრობლემა, ჟურნ. „იუსტიცია“, N1.

8. გ. ხუბუა, ლ. სირდაძე. სამართლის ტექნოლოგიები (ლიგალტექი) საქართველოში, მათი გამოყენება კერძო კომპანიებსა და საჯარო უწყებებში. შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი, N7/2022, 1.

2. ციფრული მმართველობის არსი და მისი იმპლემენტაცია იუსტიციის სისტემაში

როგორც ცნობილია, დოქტრინასა და პრაქტიკაში ციფრული მმართველობის რამდენიმე სინონიმი გამოიყენება – ელექტრონული მმართველობა, ონლაინმმართველობა, ინტერნეტმმართველობა და სხვა. რა ტერმინითაც არ უნდა აღვნიშნოთ სახელმწიფო მმართველობის ეს ახალი და ნოვატორული საშუალება, ფაქტია, რომ გლობალური მასშტაბით ის აქტიურად იმპლემენტირებს ადგილს, როგორც სახელმწიფო ადმინისტრირების მნიშვნელოვანი მექანიზმი.

ციფრული მმართველობის საკანონმდებლო დეფინიციას იძლევა იუსტიციის სამინისტროს შემადგენლობაში შემავალი სსიპ – ციფრული მმართველობის სააგენტოს მარგულირებელი აქტი – „ციფრული მმართველობის სააგენტოს შესახებ“ საქართველოს კანონი (12.06.2020). კანონის მიხედვით, ციფრული მმართველობა გულისხმობს „საჯარო მმართველობის ინფორმაციულ-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გამოყენებით განხორციელებას“.

შესაბამისად, ციფრული მმართველობის ცნების განსაზღვრისას უნდა ვიხელმძღვანელოთ სწორედ აღნიშნული შინაარსით, რადგან სხვა დეფინიცია საკანონმდებლო დონეზე ქართული სამართლისთვის ცნობილი არ არის.

ინფორმაციულ-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების (ICT) გამოყენება სახელმწიფოს მართვაში ხორციელდება ელექტრონული მართვის (ელმართვა) კონცეფციით, რომლითაც მიიღწევა სახელმწიფოს ეფექტიანი და ქმედუნარიანი მართვა. მას ახასიათებენ როგორც სახელმწიფოს მიერ წარმოდგენილი მომსახურების ავტომატიზაციის პროცესს, რომლის იმპერატივები მიმართულია მოლოდინის, გამჭვირვალობის, ანგარიშვალდებულებისა და საზოგადოების სხვადასხვა მონაწილეებს შორის ინტერაქტიულობისაკენ, სადაც ელექტრონული სახელმწიფო ხელისუფლების ჩამოყალიბება ტრანსფორმირებული, გამჭვირვალე, ეფექტიანია და წარმოადგენს საზოგადოების დემოკრატიზაციის უმნიშვნელოვანეს ინსტრუმენტს. იგი, ერთი მხრივ, იძლევა ეფექტიანობის ამაღლების შესაძლებლობას, ხოლო, მეორე მხრივ, უფრო საჯაროს ხდის სახელმწიფო ორგანოების მუშაობას. მმართველობის რეჟიმის ციფრული მმართველობა, როგორც მომსახურების წარდგენის უწყვეტი ოპტიმიზაციის პროცესი, ინტერნეტისა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების გამოყენებით, მოქალაქეების პოლიტიკური მონაწილეობითა და ჩართულობით, მიმართულია სახელმწიფო მართვის ორგანოების ეფექტიანი მუშაობის შედეგების ამაღლებასა და მომსახურების/პროდუქტების განვითარებაზე, მოიცავს ბრძანებების მოძრაობისა და კონტროლის მექანიზმს პოლიტიკის იმპლემენტაციის დონეზე. იგი, ერთი მხრივ, იძლევა ეფექტიანობის ამაღლების შესაძლებლობას, ხოლო, მეორე მხრივ, უფრო საჯაროს ხდის სახელმწიფო ორგანოების მუშაობას. მმართველობის რეჟიმის ელექტრონული საქმიანობა პრინ-

ციკლად ცვლის ჩინოვნიკსა და მოსახლეობას შორის ურთიერთქმედების ატმოსფეროს. ელექტრონულ მართვას განიხილავენ, როგორც ელექტრონული საშუალებების გამოყენებას მთავრობასა და მოქალაქეებს, მთავრობასა და ბიზნესს შორის ურთიერთქმედების მიზნით, აგრეთვე მთავრობის შიდა საქმიანობაში დემოკრატიის, სამთავრობო და ბიზნესასპექტების მართვის გამარტივებისა და წინ წაწევისთვის. ელექტრონული მართვა აერთიანებს და კოორდინირებს უწყვეს საზოგადოებრივ საქმიანობასა და ურთიერთობას, ქმნის საჯარო ინფორმაციისა და კომუნიკაციის გარემოს, შეიცავს ინფორმაციისა მართვის სისტემას და დაინტერესებული მხარეების თანამშრომლობას.

ციფრული ანუ ელექტრონული მმართველობის იდეა ჯერ კიდევ 1960-1970-იან წლებში გაჩნდა. ამ პერიოდში მთავრობებმა დაიწყეს კომპიუტერებისა და სხვა ელექტრონული ტექნოლოგიების გამოყენება ინფორმაციის დასამუშავებლად და შესანახად. თუმცა, მხოლოდ 1990-იან წლებში ინტერნეტისა და მსოფლიო ქსელის დანერგვით დაიწყო ციფრული მმართველობის, როგორც კვლევისა და პრაქტიკის ცალკეული სფეროს, ფორმირება. ინტერნეტის გამოჩენით მთავრობებმა დაიწყეს საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გამოყენების ახალი საშუალებების შესწავლა მოქალაქეების ჩართულობის გაფართოების, მომსახურებების მიწოდების გაუმჯობესების და გამჭვირვალობისა და ანგარიშვალდებულების გაზრდის მიზნით.

ციფრული მმართველობის თეორიული საფუძვლები რამდენიმე სხვადასხვა სფეროშია წარმოდგენილი, მათ შორის, პოლიტიკურ მეცნიერებაში, სახელმწიფო ადმინისტრირების დოქტრინებში, ინფორმაციულ სისტემებსა და ორგანიზაციის თეორიაში. მაგალითად, პოლიტოლოგები იკვლევენ ურთიერთკავშირს ელექტრონულ მმართველობასა და დემოკრატიულ მმართველობას შორის, სადაც ხაზგასმულია შესაძლებლობა, რომ ელექტრონული მმართველობა გააძლიერებს მოქალაქეთა მონაწილეობას და მთავრობის ანგარიშვალდებულებას. მეცნიერები სახელმწიფო მართვის სფეროში ფოკუსირებას ახდენენ ორგანიზაციულ და ინსტიტუციურ ფაქტორებზე, რომლებიც ხელს უწყობს ან უშლის ელექტრონული მმართველობის ინიციატივების წარმატებით განხორციელებას, ხოლო ინფორმაციული სისტემების მეცნიერებმა შეისწავლეს ელექტრონული მმართველობის სისტემების ტექნიკური და დაპროექტების ასპექტები. ორგანიზაციის თეორეტიკოსებმა გამოიკვლიეს ლიდერობის, კულტურისა და ცვლილების მართვის როლი ელექტრონული მმართველობის მიღებისა და გავრცელების ხელშეწყობაში.

ელექტრონული მმართველობის ინიციატივების შემუშავებისა და განხორციელების ხელმძღვანელობისთვის აღნიშნული თეორიული საფუძვლების გარდა, შემუშავდა რამდენიმე ჩარჩო და მოდელი. ხშირ შემთხვევაში აღნიშნული ჩარჩოები და მოდელები დისციპლინათაშორისი ხასიათისაა და ეფუძნება სხვადასხვა სფეროდან მიღებულ დასკვნებს. მაგალითად, გაეროს განვითარების პროგრამის

(UNDP) ფარგლებში შემუშავდა ელექტრონული მმართველობის ჩარჩო, რომელიც ხაზს უსვამს მოქალაქეთა ჩართულობის, ინსტიტუციური განვითარებისა და ICT ინფრასტრუქტურის მნიშვნელობას. ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) მიერ შემუშავებული e-Government Maturity Model (eGMM) ფოკუსირებულია ელექტრონული მმართველობის განვითარების ეტაპებზე, ელექტრონული მმართველობის საბაზო მომსახურებებიდან მოწინავე მომსახურებებამდე.

მთლიანობაში, ელექტრონული მმართველობის ევოლუცია და თეორიული საფუძვლები ასახავს ამ სფეროს მრავალდისციპლინურ და დისციპლინათაშორის ხასიათს. ელექტრონული მმართველობის განვითარება განპირობებულია ICTs მიღწევებით, ასევე მოქალაქეების და სხვა დაინტერესებული პირების საჭიროებებისა და მოლოდინების ცვალებადობით. ელექტრონული მმართველობის თეორიული საფუძვლები ეყრდნობა სხვადასხვა სფეროდან მიღებულ დასკვნებს, რაც ხაზს უსვამს დისციპლინათაშორის თანამშრომლობის მნიშვნელობას ამ სფეროს წინსვლისთვის.

სამეცნიერო ლიტერატურაში ელექტრონული მმართველობა ხშირად აღწერილია ციფრული მმართველობის ფორმით, რომელიც გულისხმობს საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების (ICTs) გამოყენებას სახელმწიფო პროცესებისა და სერვისების გარდაქმნისთვის. ეს კონცეფცია ეფუძნება სახელმწიფო ადმინისტრაციის უფრო ფართო სფეროს, სადაც დიდი ხანია არსებობს ეფექტური და ეფექტიანი სამთავრობო სისტემების შემუშავებისა და დანერგვის ინტერესი. თუმცა, ელექტრონული მმართველობა ასევე ეყრდნობა სხვა დისციპლინებს, როგორცაა, კომპიუტერული მეცნიერება, საინფორმაციო სისტემები, პოლიტიკური მეცნიერებები და სოციოლოგია.

ძირითადი თეორიული საფუძველი, რომელიც გამოიყენება ელექტრონული მმართველობის კვლევისთვის, არის ციფრული ტრანსფორმაციის კონცეფცია, რომელიც ეხება ციფრული ტექნოლოგიების გამოყენების პროცესს, ორგანიზაციის სამუშაო მეთოდების ფუნდამენტური ცვლილებისთვის. ციფრული ტრანსფორმაცია ხასიათდება ციფრული ტექნოლოგიების ინტეგრაციით ორგანიზაციის ყველა ასპექტში, მათ შორის, მის ბიზნესმოდელებში, პროცესებსა და კულტურაში. ასეთი სტრუქტურა განსაკუთრებით აქტუალურია ელექტრონული მმართველობისთვის, რადგან ის ხაზს უსვამს ერთიანი/კომპლექსური მიდგომის აუცილებლობას ელექტრონული მმართველობის ინიციატივების შემუშავებისა და განხორციელებისთვის.

შუალედური დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ ციფრული, ანუ ელექტრონული მმართველობა რთული და მრავალმხრივი ფენომენია, რომელიც მოიცავს სხვადასხვა კონცეფციებს, თეორიებსა და მოდელებს. ამ ძირითადი კონცეფციების,

თეორიებისა და მოდელების შეცნობას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ციფრული მმართველობის ეფექტური სტრატეგიების შემუშავებაში და ციფრული ტექნოლოგიების პოტენციური უპირატესობების უზრუნველყოფაში⁹.

3. სამართლის ტექნოლოგიები (LegalTech) და ციფრული სერვისები იუსტიციის სისტემაში

როგორც სამეცნიერო ლიტერატურაში სამართლიანად მიუთითებენ, „საჯარო უწყებების დიגיტალიზაციის მხრივ საქართველო საკმაოდ წარმატებულია. გაციფრულებულია როგორც სერვისები, ისე დოკუმენტბრუნვა. თუმცა ლიგალტექის გამოყენება იშვიათად ხდება. მოქალაქეთათვის სერვისების მიწოდებისას, როგორც წესი, არსებობს ციფრული პლატფორმა, სადაც დაინტერესებულ პირს აქვს შესაძლებლობა, მიმართოს უწყებას განცხადებით. მაგრამ მონაცემთა ავტომატური დამუშავება და პროდუქტის ავტომატური გენერირება სამართლის ტექნოლოგიების გამოყენებით არ ხდება. რაც შეეხება დოკუმენტბრუნვას, აქ ხდება მხოლოდ საქმისწარმოების და არა სამართალწარმოების გაციფრულება. ლიგალტექი კი აქცენტს სწორედ სამართალწარმოების ავტომატიზაციაზე აკეთებს“¹⁰.

ციფრული მმართველობის ჭრილში, სამართლის ტექნოლოგიებზე საუბრისას ელექტრონულად განხორციელებადი სერვისების დანერგვისას გათვალისწინებული უნდა იქნეს რამდენიმე მნიშვნელოვანი ფაქტორი. მოკლედ ჩამოვთვლი ამ ფაქტორებს:

ა) მომხმარებლებზე, მოქალაქეზე ორიენტირებულობა (Citizen First/Citizen Centricity)

ტექნოლოგიებით მხარდაჭერილი სერვისები ინდივიდზე უნდა იყოს ორიენტირებული. „მოქალაქეები საჯარო სამსახურის ცენტრში“ – ეს კონცეფცია უნდა მუშაობდეს ადმინისტრაციულ ორგანოებში როგორც კარგი, დემოკრატიული მმართველობის ერთ-ერთი პრინციპი. მოქალაქისათვის 24/7 ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ყველა ელექტრონული სერვისით დატვირთული ერთიანი პორტალი. ასეთი კონცეფცია მოქალაქეებს ეხმარება იმის სრულფასოვნად გაცნობიერებაში, თუ რომელ ელექტრონულ სერვისებს სთავაზობს სახელმწიფო და ხელს უწყობს ამ სერვისების ფართომასშტაბიან გამოყენებას;

9. მასალა გამოყენებულია ბტუ-ის მიერ ხელოვნური ინტელექტის პროგრამა ChatGPT-ის მიერ შექმნილი წიგნიდან (დამატებითი მასალა) – ციფრული ხელმისაწვდომობის გაძლიერება: ელექტრონული მმართველობის მომავალი (რედ. პროფ. ზ. გაბისონია); მარტი/2023; <https://btu.edu.ge/bibliotheka/el-resursebi/sasargeblo-resursebi/>

10. იხ. გ. ხუბუა, ლ. სირდაძე. სამართლის ტექნოლოგიები (ლიგალტექი) საქართველოში, მათი გამოყენება კერძო კომპანიებსა და საჯარო უწყებებში. შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი, N7/2022, 1-3.

ბ) „მხოლოდ ერთხელ“ (Once only)

მოქალაქეები და იურიდიული პირები საჯარო დაწესებულებას მხოლოდ ერთხელ წარუდგენენ თავიანთ მონაცემებს. პერსონალურ მონაცემთა დაცვისა და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის პრინციპების გათვალისწინებით, ინფორმაციის საჭიროების შემთხვევაში, საჯარო დაწესებულებები ერთმანეთს უცვლიან მონაცემებს, შესაბამისად, მოქალაქეებს/იურიდიულ პირებს აღარ მოეთხოვებათ საჯარო დაწესებულებისათვის ინფორმაციის განმეორებით წარდგენა.

მოქალაქეებს, რომლებიც ადმინისტრაციულ ორგანოებს ყოველ ჯერზე ახალი მომსახურების მისაღებად მიმართავენ, აღარ მოეთხოვებათ ინფორმაციის განმეორებით წარდგენა საჯარო დაწესებულებისთვის. ამის ნაცვლად, ერთხელ მიწოდებული მონაცემები ინახება შესაბამის ბაზაში და მონაცემთა უსაფრთხო გაცვლის პლატფორმის საშუალებით ინფორმაცია ერთი ადმინისტრაციული ორგანოდან გადაეგზავნება მომთხოვნ დაწესებულებას. ამ პრინციპის ფართომასშტაბიანი დანერგვით, მოქალაქეების ადმინისტრაციული ტვირთის შემცირებასთან ერთად იზრდება მათ მიერ პერსონალურ მონაცემებზე კონტროლის შესაძლებლობაც და ეს ასევე ეხმარება საჯარო დაწესებულებებს უფრო სწრაფად, გამჭვირვალედ და ეფექტიანად მუშაობაში;

გ) „ერთი სარკმლის“ პრინციპი – ერთიანი საკონტაქტო არხი (Single Points of Contact)

ერთი სარკმლის პრინციპი უზრუნველყოფს ინფორმაციისა და სახელმწიფო ორგანოების სერვისების წვდომას საერთო პლატფორმაზე, მომხმარებლის უცვლელი ინტერფეისით. ეს საშუალებას აძლევს მომხმარებელს, ადგილმდებარეობის მიუხედავად ისარგებლოს პროდუქტებისა და სხვადასხვა საჯარო უწყებების სერვისების ფართო სპექტრით, ცენტრალური წვდომის საშუალებით.

შესაბამისად, ყველა მოქალაქეს შეუძლია, მაგალითად, ერთ ადგილზე მოიძიოს შესაბამისი ინფორმაცია, საჯარო დაწესებულების საკონტაქტო მონაცემები, განცხადებების/საჩივრების ფორმები და ა.შ. ეს ზრდის სერვისზე ორიენტაციას და ზოგავს მომხმარებლის დროს და დანახარჯებს ტრანზაქციის დამუშავებისას.

ერთიანი საკონტაქტო წერტილი (PSCs) ეწოდება ელმმართველობის ონლაინპორტალებს, რომლებიც საშუალებას აძლევს სერვისით დაინტერესებულ პირებს, მიიღონ საჭირო ინფორმაცია და ონლაინ შეასრულონ ადმინისტრაციული პროცედურები ერთ პორტალზე, ერთი საკონტაქტო რგოლის მეშვეობით.

დ) „უწინარეს ციფრულად“ (Digital First)

„უწინარეს ციფრულად“ სოციალურ-ეკონომიკური ზრდის გარანტიაა, რადგან ის ბიზნესსექტორში ახალი უნარების შეძენას და, ზოგადად, მოქალაქეებში ციფრულ-

ლი კულტურის განვითარებას უწყობს ხელს, რაც ჯამში გამოიწვევს მათი კონკურენტუნარიანობის ზრდას საერთაშორისო ბაზარზე, ციფრულ პროდუქტებზე გაზრდილი მოთხოვნა კი, შესაძლოა, ინოვაციების საფუძველი გახდეს.

ე) „უპირობოდ ციფრული“ (Digital by default)

თითოეული სახელმწიფო უწყება ვალდებულია, ყოველი ახალი მომსახურების შექმნისას ალტერნატივის სახით უზრუნველყოს ციფრული მომსახურების არსებობა, ხოლო უკვე არსებული მომსახურება ხელმისაწვდომი გახადოს ციფრულ ფორმატშიც. მოქალაქეებისთვის ყველა სერვისი ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ელექტრონულად.

თუ მხოლოდ ზოგიერთ მომსახურებას ვაციფრულებთ, სხვებს კი – არა, ეს გამოიწვევს მომხმარებლების იმედგაცრუებას და შეამცირებს საჯარო სისტემისადმი ნდობას. შემოთავაზებული სერვისები უნდა იყოს სრული და სრულყოფილი, მომხმარებელს მომსახურების მიღების პროცესის დასრულების მიზნით ოფისში მისვლა არ უნდა სჭირდებოდეს¹¹.

სწორედ ამ ფაქტორების გათვალისწინებით უნდა მოხდეს ნებისმიერი მოქმედი და ახალი იურიდიული სერვისის დანერგვა.

ქართული საკორპორაციო სამართალი, რომელიც „მეწარმეთა შესახებ“ კანონს ემყარება, განსაზღვრავს როგორც სამაწარმეო იურიდიული პირების სამართლებრივ ფორმებს, ასევე მათი რეგისტრაციისთვის აუცილებელ ყველა პარამეტრს. ანალოგიური შეეხება არასამეწარმეო (არაკომერციულ) იურიდიულ პირებს, რომელიც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით რეგულირდება. როგორც სამეწარმეო, ასევე არასამეწარმეო იურიდიული პირების რეგისტრაციას ახორციელებს იუსტიციის სისტემაში შემავალი სსიპ-ები და, შესაბამისად, დადგენილია დეტალური პროცედურა მათი რეგისტრაციის დროს წარმოსადგენი დოკუმენტაციის, მისი ანალიზის და სარეგისტრაციო ვადებისა და მოსაკრებლების შესახებ.

შესაბამისად, აღნიშნული პროცედურები ნაწილობრივ ავტომატიზებულია. თუმცა წარმოდგენილი კვლევა მიზნად ისახავს აღნიშნული პროცესის სრულ ავტომატიზაციას და, შესაბამისად, მის ლიგალტექის არეალში მოქცევას. ამისათვის კი აუცილებელია, ერთი მხრივ, შემოწმდეს, რამდენად ესადაგება ლიგალტექის პროცესს საქართველოს მოქმედი კანონმდებლობა და, მეორე მხრივ, რამდენადაა სისტემა მზად იურიდიული პირების რეგისტრაცია სრულად დისტანციურად, იუსტიციის სახლებში ვიზიტის გარეშე, სახლიდან ან ოფისიდან გაუსვლელად მოხდეს.

11. გაბისონია ზ, გაბრიელეშვილი გ., გაგნიძე ნ., პაიჭაძე გ., სამადაშვილი ლ., ელექტრონული მმართველობა და ლიდერობა (რედ. ქ. ქარდავა), თბ., 2021; 11-12.

ამისთვის რამდენიმე საკითხი უნდა დაზუსტდეს – რამდენადაა მზად სისტემა დოკუმენტაციის ელექტრონიზების დროს ელექტრონული ხელმოწერების ფართოდ გამოსაყენებლად და რამდენადაა შესაძლებელი კომერციული და არაკომერციული იურიდიული პირების რეგისტრაციის პროცედურები სრულად ელექტრონიზებული გავხადოთ.

4. კვალიფიციური ელექტრონული ხელმოწერა

იუსტიციის სისტემაში სამართლის ტექნოლოგიების დანერგვის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ინოვაცია კვალიფიციური ელექტრონული ხელმოწერის დანერგვა გახდა. თავის მხრივ ის ხელს უწყობს ახალი ინოვაციური სერვისების განვითარებას.

„ელექტრონული დოკუმენტისა და ელექტრონული სანდო მომსახურების შესახებ“ კანონის მიღებამდე ელექტრონული ხელმოწერა განმარტებული იყო როგორც „ნებისმიერი ელექტრონული საშუალების გამოყენებით შექმნილი მონაცემთა ერთობლიობა, რომელსაც ხელმომწერი იყენებს ელექტრონულ დოკუმენტთან მისი კავშირის აღსანიშნავად“. თუმცა, კანონმა ელექტრონული ხელმოწერა განმარტა როგორც „ელექტრონულ მონაცემთა ერთობლიობა, რომელიც დაერთვის ან ლოგიკურად უკავშირდება ელექტრონულ დოკუმენტს და ელექტრონული დოკუმენტის ხელმოსაწერად გამოიყენება“. გარდა ამისა, ელექტრონულ ხელმოწერასთან ერთად, შემოიტანა ელექტრონული შტამპის ცნებაც. კანონის მიხედვით, ელექტრონული შტამპი არის „ელექტრონულ მონაცემთა ერთობლიობა, რომელიც დაერთვის ან ლოგიკურად უკავშირდება ელექტრონულ დოკუმენტს და ელექტრონული დოკუმენტის მთლიანობისა და წარმომავლობის სისწორის დასადასტურებლად გამოიყენება“.

კანონის მთავარ სიახლეს წარმოადგენს ის, რომ მან განსაზღვრა ელექტრონული ხელმოწერისა და ელექტრონული შტამპის შემოწმების მონაცემების, ასევე შექმნის მონაცემებისა და საშუალებების ცნება. გარდა ამისა, კანონმა შემოიტანა ელექტრონული ხელმოწერისა და ელექტრონული შტამპის სერტიფიკატის ცნება.

ელექტრონული ხელმოწერისა და/ან ელექტრონული შტამპის შემოწმების მონაცემები გულისხმობს მონაცემებს, რომლებიც ელექტრონული ხელმოწერის/ელექტრონული შტამპის შესამოწმებლად გამოიყენება, ხოლო მათი შექმნის მონაცემები არის უნიკალური მონაცემები, რომლებსაც ხელმომწერი და/ან შტამპის დამსმელი ელექტრონული ხელმოწერის/ელექტრონული შტამპის შესაქმნელად იყენებს. ელექტრონული ხელმოწერის/ელექტრონული შტამპის შექმნის საშუალება კი გულისხმობს პროგრამული ან/და აპარატული უზრუნველყოფის საშუალებების ერთობლიობას, რომელიც ელექტრონული ხელმოწერის/ელექტრონული შტამპის შესაქმნელად გამოიყენება.

რაც შეეხება ელექტრონული ხელმოწერის და/ან ელექტრონული შტამპის სერტიფიკატს, ის წარმოადგენს უნიკალურ ელექტრონულ დოკუმენტს, რომელიც ელექტრონული ხელმოწერის და/ან ელექტრონული შტამპის შემოწმების მონაცემებს ხელმომწერთან და/ან შტამპის დამსმელთან აკავშირებს და შეიცავს, სულ მცირე, ხელმომწერის სახელს ან/და ფსევდონიმს/შტამპის დამსმელის სრულ სახელწოდებასა და საიდენტიფიკაციო კოდს (ასეთი კოდის არსებობის შემთხვევაში).

ადრე არსებული აღიარებული შეხედულებით, ელექტრონული ხელმოწერა შეიძლება ყოფილიყო მარტივი, რომლის განხორციელებაც მარტივი საშუალებების გამოყენებით შეიძლება (მაგ., სკანირებული ხელმოწერის მიმაგრებით). ამასთან, ასეთი ხელმოწერების განხორციელების უსაფრთხოება დაბალი იყო. მისგან განსხვავებდნენ განვითარებულ ელექტრონული ხელმოწერას, რომელიც წყვილი გასაღების გამოყენებით ხორციელდებოდა. ხელშეკრულების ელექტრონული გზით დასადაბად საჭირო იყო ხელმოწერის ტექნიკურად უსაფრთხო და სამართლებრივად აღიარებული საშუალებები.

როგორც ზემოთაღნიშნულთა, „ელექტრონული დოკუმენტისა და ელექტრონული სანდო მომსახურების შესახებ“ საქართველოს კანონმა ელექტრონული ხელმოწერასთან ერთად შემოიტანა ახალი ცნება – ელექტრონული შტამპი. გარდა ამისა, კანონმა განსაზღვრა ელექტრონული ხელმოწერისა და ელექტრონული შტამპის განსხვავებული სახეები.

ელექტრონული ხელმოწერის ძირითად სახედ განისაზღვრა განვითარებული ელექტრონული ხელმოწერა, ხოლო მის ნაირსახეობად – კვალიფიციური ელექტრონული ხელმოწერა.

განვითარებული ელექტრონული ხელმოწერა წარმოადგენს ელექტრონული ხელმოწერის სახეს, რომელიც უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნებს:

- ა) იგი მხოლოდ ხელმომწერთანაა დაკავშირებული;
- ბ) მისი მეშვეობით ხელმომწერის დადგენაა შესაძლებელი;
- გ) იგი შექმნილია ელექტრონული ხელმოწერის შექმნის იმ მონაცემების საშუალებით, რომელთა გამოყენებაც ხელმომწერს, მტკიცე რწმუნებით, ერთპიროვნული კონტროლით შეუძლია;
- დ) იგი ხელმოწერილ მონაცემებთან ისეა დაკავშირებული, რომ მათი შემდგომი ცვლილების აღმოჩენის შესაძლებლობას იძლევა.

კვალიფიციური ელექტრონული ხელმოწერა წარმოადგენს განვითარებული ელექტრონული ხელმოწერის ნაირსახეობას, რომელიც კვალიფიციური ელექტრონული ხელმოწერის შექმნის საშუალების გამოყენებით, კვალიფიციური ელექტრონული ხელმოწერის სერტიფიკატის საფუძველზეა შესრულებული.

უნდა აღინიშნოს, რომ ევროკავშირის ქვეყნებში ელექტრონული ხელმოწერის საკითხების ერთგვაროვან რეგლამენტაციას უზრუნველყოფს დირექტივა „ელექტრონული ხელმოწერის შესახებ“, ხოლო UNCITRAL-ის ელექტრონული ვაჭრობის სამუშაო ჯგუფის 31-ე-38-ე სესიები მიედევნა მოდელური კანონის შექმნას „ელექტრონული ხელმოწერების შესახებ“. 1999 წლის დირექტივამ დაადგინა ელექტრონული ხელმოწერისა და ელექტრონული ხელმოწერის გასაღების სერტიფიკატის გაცემაზე მომსახურების გაწევის „ჩარჩო“ რეგულირება, რათა ევროკავშირის მონაწილე სახელმწიფოებს ამ დირექტივის შესაბამისად მიეღოთ კანონები და კანონქვემდებარე აქტები.

კანონმდებლობამ უნდა უზრუნველყოს, რომ ელექტრონული ხელმოწერები, რომლებიც შექმნილია ელექტრონული ციფრული ხელმოწერის საიმედო საშუალებების გამოყენებით და აქვს შესაბამისი სერტიფიკატი: ა) აკმაყოფილებდეს ელექტრონული ფორმის მონაცემთა მიმართ ხელმოწერის იურიდიულ მოთხოვნებს ისევე, როგორც პირადად სუბიექტის მიერ ქაღალდზე ასახულ ინფორმაციაზე განხორციელებული ხელმოწერა; ბ) ელექტრონული საშუალებით ხელმოწერილი დოკუმენტი დაიშვებოდეს როგორც სასამართლო მტკიცებულება. აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ ელექტრონული ხელმოწერების მარეგულირებელი კანონმდებლობისადმი ისეთი საყოველთაოდ აღიარებული მიდგომა, როგორცაა, ე.წ. „ტექნოლოგიური ნეიტრალურობა“ პირადი ხელმოწერის ნებისმიერი ელექტრონული ანალოგის სამართლებრივი აღიარება და მათი იურიდიული ძალა არ იზღუდება გამოყენებული ტექნოლოგიის მიხედვით. ელექტრონული ხელმოწერა მხოლოდ უნდა პასუხობდეს გამოყენებული სამართლის მოთხოვნებს. სწორედ ამ მიზეზით ელექტრონული ვაჭრობის საკითხებზე მომუშავე UNCITRAL-ის სამუშაო ჯგუფმა უარი თქვა „კრიპტოგრაფიული გასაღების“ ცნების შემოტანაზე „ელექტრონული ხელმოწერების შესახებ“ მოდელური კანონის პროექტში, რადგან იგი არ პასუხობდა ნეიტრალურობის პრინციპს, რომელიც პროექტის საფუძველი იყო.

ვინაიდან წინამდებარე კვლევაში წარმოდგენილია მაღალტექნოლოგიური განვითარების ქვეყნების გამოცდილება კომპანიების დისტანციურად რეგისტრაციის კუთხით, მნიშვნელოვნად მიმაჩნია განვიხილოთ ამ ქვეყნების კანონმდებლობა და გამოცდილება ელექტრონულ ხელმოწერებთან და და მათ შორის კვალიფიციურ ხელმოწერებთან დაკავშირებით.

ესტონეთის კანონმდებლობის მიხედვით ხელშეკრულების ნამდვილობისთვის წერილობითი ხელმოწერა არ არის სავალდებულო¹². ესტონეთი როგორც ევროკავშირის წევრი ქვეყანა თანხვედრაში მოდის eIDAS (ელექტრონული იდენტიფიკაციისა და ნდობის სერვისები) რეგულაციასთან. აღნიშნული რეგულაცია მოქმედებს 2016 წლიდან და ადგენს, რომ ნებისმიერი ელექტრონულად ხელმოწერილი

12. ესტონეთის ვალდებულებითი სამართალი, მე-9 მუხლი, პარაგრაფი 1, მე-11 მუხლი, პარაგრაფი 1.

დოკუმენტი დაშვებული უნდა იქნეს სასამართლოში და მიეცეს იურიდიული ძალა. დაუშვებელია მისი დაუშვებლად ცნობა მხოლოდ იმ მოტივით, რომ ის წარმოდგენილია ელექტრონული ფორმით ან არ აკმაყოფილებს კვალიფიციური ელექტრონული ხელმოწერის მოთხოვნებს. eIDAS (ელექტრონული იდენტიფიკაციისა და ნდობის სერვისები) რეგულაცია მიღებულ იქნა 2014 წლის 17 სექტემბერს და გამოიყენება 2016 წლის 1 ივლისიდან. აღნიშნულმა რეგულაციამ ჩაანაცვლა ელექტრონული ხელმოწერების შესახებ დირექტივა (Electronic Signatures Directive 1999/93/EC). რეგულაცია განსაზღვრავს სამი სახის ელექტრონულ ხელმოწერას:

1. სტანდარტული ელექტრონული ხელმოწერა (SES – Standard Electronic Signature) არის ელექტრონული მონაცემები, რომელიც ლოგიკურად უკავშირდება სხვა ელექტრონულ მონაცემებს (მაგ.: დოკუმენტებს) და რომელიც გამოიყენება ხელმომწერის მიერ დოკუმენტის ელექტრონულად ხელმოსაწერად. მრავალი ელექტრონული ინსტრუმენტი, მათ შორის, პაროლები, პინკოდები, სკანირებული ელექტრონული ხელმოწერები შეიძლება ჩაითვალოს სტანდარტულ ელექტრონულ ხელმოწერად.
2. გაუმჯობესებული ელექტრონული ხელმოწერა (AES – Advanced Electronic Signature) არის უნიკალურად დაკავშირებული და ხელმომწერის იდენტიფიცირებადი ელექტრონული ხელმოწერა. აღნიშნული ელექტრონული ხელმოწერა შექმნილია ელექტრონული ხელმოწერების შექმნის მონაცემების გამოყენებით და მისი გამოყენება შეუძლია მხოლოდ ხელმომწერს.
3. კვალიფიციური ელექტრონული ხელმოწერა (QES – Qualified Electronic Signature) არის გაუმჯობესებული ელექტრონული ხელმოწერის (AES – Advanced Electronic Signature) უფრო მკაცრი ფორმა და პრინციპში ერთადერთი ფორმა, რომელიც უთანაბრდება წერილობით ხელმოწერას. რეგულაციის მიხედვით, კვალიფიციური ელექტრონული ხელმოწერა არის ელექტრონული ხელმოწერა კვალიფიციური ციფრული სერტიფიკატით და შექმნილია კვალიფიციური ხელმოწერის შექმნის მოწყობილობით (QSCD – Qualified Signature Creation Device)¹³.

შეგვიძლია მოვიყვანოთ მცირე მაგალითები, სადაც ზემოთ ხსენებული სამი ტიპის ელექტრონული ხელმოწერა შესაძლებელია დაშვებულ იქნეს ესტონეთში. სტანდარტული ელექტრონული ხელმოწერით (SES – Standard Electronic Signature) შესაძლებელია გაფორმდეს მხარეთა შორის იჯარის, გაუთქმელობის ხელშეკრულებები, ინვოისები, შესყიდვის დოკუმენტები და სხვა. უფრო განვითარებული სახის ელექტრონული ხელმოწერა, როგორცაა, კვალიფიციური ელექტრონული ხელმოწერა (QES – Qualified Electronic Signature) გამოიყენება შრომის კონ-

13. Overview of eSignature Legality in Estonia <Overview of eSignature Legality in Estonia – Dropbox Sign (hellosign.com)> Accessed 4th March 2023.

ტრაქტებში, გირავნობის, იპოთეკის, წილის დათმობის ხელშეკრულებებში. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ ესტონეთის კანონმდებლობით ასევე არის შემთხვევები, როდესაც ელექტრონული ხელმოწერა დაუშვებელია და იმპერატიულად მოთხოვნილია ნოტარიული სერტიფიცირება.

სინგაპურში ელექტრონული ხელმოწერები გამოიყენება თითქმის ყველა სახის სამართლებრივი ტრანზაქციის დროს. ელექტრონული ხელმოწერების გამოყენება მეტად სწრაფი ტემპით იზრდება სინგაპურში, რამდენადაც ადგილობრივი კომპანიები უფრო და უფრო ხშირად მიმართავენ აღნიშნული მეთოდის გამოყენებას. სინგაპურში ელექტრონული ხელმოწერები რეგულირდება ელექტრონული ტრანზაქციების აქტის (ETA – Electronic Transactions Act) მიხედვით. აღნიშნული კანონი მიღებულ იქნა 1998 წელს, ხოლო 2010 წელს მასში შევიდა გარკვეული ცვლილებები, რომელიც ჰარმონიზაციაში მოდის გაეროს ელექტრონული კომუნიკაციების გაიდლაინთან. უნდა აღინიშნოს, რომ აღნიშნული კანონი ერთმანეთისგან განასხვავებს ელექტრონულ ხელმოწერასა და უფრო მეტად დაცულ ელექტრონულ ხელმოწერას, რომელიც გაცემულია სერტიფიცირებული სანდო მომსახურების პროვაიდერის მიერ¹⁴. იმისათვის, რათა ელექტრონული ხელმოწერა ჩაითვალოს ნამდვილად, იგი უნდა აკმაყოფილებდეს შემდეგ მოთხოვნებს:

1. უნდა არსებობდეს ელექტრონულ ჩანაწერში ინფორმაციის მთლიანობის გარანტია, მისი პირველად შესრულების მომენტიდან.
2. პირს, რომლისთვისაც განხორციელდა ელექტრონული ხელმოწერა, უნდა შეეძლოს მისი წაკითხვა/გაცნობა.
3. ის უნდა შეესაბამებოდეს ნებისმიერ დამატებით მოთხოვნას, რომლებიც განსაზღვრულია საჯარო დაწესებულების მიერ და რომელიც ზედამხედველობს ამ ჩანაწერების მიწოდებას ან შენარჩუნებას.

რაც შეეხება უფრო დაცულ ელექტრონულ ხელმოწერას:

1. ის უნდა იყოს უნიკალური ხელმოწერი პირისათვის;
2. უნდა ხდებოდეს აღნიშნული პირის იდენტიფიცირება;
3. უნდა იყოს მხოლოდ აღნიშნული პირის მიერ კონტროლირებადი;
4. ისე უნდა იყოს დაკავშირებული ელექტრონულ ჩანაწერთან, რომ ნებისმიერი ცვლილების შემთხვევაში მოხდეს მისი გაუქმება.

უფრო მეტად დაცული ელექტრონული ხელმოწერა შეგვიძლია გავაიგივოთ კვალიფიციურ ელექტრონულ ხელმოწერასთან. ელექტრონული ტრანზაქციების

14. Electronic Signature Laws & Regulations – Singapore <https://helpx.adobe.com/> Accessed 4th March 2023.

აქტის (ETA – Electronic Transactions Act) ორივე, როგორც ელექტრონული ხელმოწერა, ასევე უფრო დაცული ელექტრონული ხელმოწერა ითვლება დასაშვებად სასამართლოში. უფრო დაცული ელექტრონული ხელმოწერა უთანაბრდება წერილობით ხელმოწერას და აქვს იგივე იურიდიული ძალა. ესტონეთის კანონმდებლობის მსგავსად სინგაპურშიც არსებობს სამართლებრივი ტრანზაქციები, როგორცაა, ანდერძი, მინდობილობა, საკუთრების უფლების გადაცემა, რომელიც იმპერატიულად მოითხოვს წერილობით ხელმოწერას. ამის საპირისპიროდ, ელექტრონული ხელმოწერები შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს სამომხმარებლო კონტრაქტებში, კომერციულ კონტრაქტში, როგორცაა იჯარის, ქირავნობის ხელშეკრულებები და სხვა.

სამხრეთ კორეის რესპუბლიკაში (შემდგომში „კორეა“) ელექტრონული ხელმოწერები ვალიდურია და დაშვებულია როგორც წერილობითი ხელმოწერები, რამდენადაც ის ფართოდ მიღებული პრაქტიკაა ბიზნესსამყაროში. კორეაში ელექტრონული ხელმოწერების ნამდვილობა განმტკიცებულია მდიდარი სასამართლო პრაქტიკითაც, რამდენადაც სასამართლომ ბევრ შემთხვევაში ძალაში შესულად ცნო ელექტრონულად ხელმოწერილი დოკუმენტები. კორეაში ელექტრონული დოკუმენტებისა და ელექტრონული ტრანზაქციების განხორციელების სამართლებრივ ურთიერთობებს არეგულირებს ელექტრონული დოკუმენტებისა და ტრანზაქციების შესახებ ჩარჩო აქტი Framework Act on Electronic Documents and Transactions (FAEDT), ხოლო ელექტრონული ხელმოწერის გამოყენების წესს ადგენს ელექტრონული ხელმოწერის აქტი (Electronic Signatures Act – ESA). ელექტრონული ხელმოწერის აქტი (Electronic Signatures Act – ESA) 2020 წლის 9 ივნისს შევიდა რიგი ცვლილებები, ხოლო 2020 წლის 10 დეკემბერს ოფიციალურად შევიდა ძალაში. აღნიშნული აქტის მიხედვით, ელექტრონულ ხელმოწერად ითვლება „ინფორმაცია ელექტრონული ფორმით, რომელიც დამაგრებულია ან ლოგოკურად არის შერწყმული ელექტრონულ დოკუმენტზე, რათა მოხდეს ხელმოწერის იდენტიფიცირება და შეამოწმოს, რომ ელექტრონული დოკუმენტი ხელმოწერილია აღნიშნული ხელმოწერის მიერ“. უნდა აღინიშნოს, რომ 2020 წლის ცვლილებებამდე, აქტი განასხვავებდა ორი სახის ელექტრონულ ხელმოწერას: ა) არასერტიფიცირებულ; და ბ) სერტიფიცირებულ ხელმოწერებს. სერტიფიცირებულ ელექტრონულ ხელმოწერას სჭირდებოდა შესაბამისი სამინისტროს მიერ გაცემული ე.წ. საჯარო გასაღების სერტიფიკატი (Public Key Certificate). აქტში შეტანილი ცვლილებების შედეგად გაუქმდა სახელმწიფოს მიერ გაცემული საჯარო გასაღების სერტიფიკატი, ვინაიდან აღნიშნული წარმოადგენდა დიდ პრობლემას საზოგადოებაში მისი მონოპოლიური ხასიათიდან გამომდინარე. დღევანდელი მონაცემებით, ქვეყანაში გაჩნდა რამდენიმე სერტიფიცირებული ელექტრონული ხელმოწერის პროვაიდერი კომპანია, რომლიდანაც მომხმარებელს თავისუფლად შეუძლია აირჩიოს ნებისმიერი მისთვის სანდო პროვაიდერი. ამასთან ახალი საჯარო გასაღების სერტიფიკატი შეიცვალა ტერმინით – საერთო გასაღების სერტიფიკატი (Common Key Certificate). არც ელექტრონული დოკუმენტებისა

და ტრანზაქციების შესახებ ჩარჩო აქტი Framework Act on Electronic Documents and Transactions (FAEDT) და არც ელექტრონული ხელმოწერის აქტი (Electronic Signatures Act – ESA) პირდაპირ არ კრძალავს ელექტრონული ხელმოწერის გამოყენებას რომელიმე ტიპის სამართლებრივ ტრანზაქციაში. ელექტრონული დოკუმენტებისა და ტრანზაქციების შესახებ ჩარჩო აქტის Framework Act on Electronic Documents and Transactions (FAEDT) მიხედვით, ელექტრონულ დოკუმენტზე ელექტრონული ხელმოწერა შესაძლებელია მიჩნეულ იქნეს დაუშვებლად, თუ რომელიმე კონკრეტული კანონი მოითხოვს, რომ ხელმოწერა უნდა განხორციელდეს სხვა გზით, გარდა ელექტრონული ხელმოწერისა¹⁵.

5. დასკვნა

დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ საქართველოში ციფრული მმართველობის მოდელის დამკვიდრება ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულება უნდა გახდეს. როგორც ცნობილია, სახელმწიფოების უმრავლესობაში მთავრობა მოსახლეობას ელსერვისების შეზღუდულ რაოდენობას აწვდის¹⁶ და, როგორც წესი, ეს სერვისებიც ბიზნესსექტორს უფრო მიესადაგება (იუსტიციის სერვისები, ელექტრონული გადახდები, ელექტრონული დოკუმენტბრუნვა და ა.შ). ამ ფაქტორის გამო, მეცნიერები მიიჩნევენ, რომ ციფრული მმართველობის დანერგვის კვლევის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებას პოლიტიკური ნების შესწავლა და ხელისუფლებისთვის ციფრული მმართველობის პრიორიტეტული მიმართულებების გამოვლენა წარმოადგენს¹⁷.

იმის გამო, რომ G2C ელმმართველობა არის ხელისუფლებასა და მოქალაქეებს შორის კომუნიკაცია ელექტრონული გზების საშუალებით, თავისთავად აუცილებელია არსებობდეს ამ გზების შექმნის და შემდგომში მათი გამოყენების პოლიტიკური ნება. ხელისუფლებამ უნდა უზრუნველყოს იმ ციფრული საშუალებების შექმნა, რომლის გამოყენებითაც მოხდება სხვადასხვა სერვისების დანერგვისას.

საქართველოს იუსტიციის სისტემაში ციფრული მმართველობისა და სამართლის ტექნოლოგიების (LegalTech) მიმართულების განვითარება ხელს შეუწყობს სისტემის შიგნით ახალი სერვისების დანერგვისათვის საჭირო კანონმდებლობის განვითარებას. ამავე დროს „სამართლის ტექნოლოგიების“, როგორც სამართლის ახალი კურსის დანერგვა უფრო ინტენსიურად მოხდება აკადემიურ სივრცეშიც¹⁸.

15. Electronic Signature Laws & Regulations – South Korea <https://helpx.adobe.com/> Accessed 4th March 2023.

16. იხ. *Chen, Y. C.* Citizen-centric e-government services: Understanding integrated citizen service information systems. *Social Science Computer Review*, 28(4), 2010, 427-442.

17. *West, D. M.* E-government and the transformation of service delivery and citizen attitudes. *Public administration review*, 64(1), 2004. 15-27.

18. მაგალითად, თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტებისთვის პროფ. გ. ხუბუას, პროფ. შ. ბრაიდენბახის და ასოც. პროფ. ლ. სირდაძის მიერ შეთავაზებულია „სამართლის ტექნოლოგიების კურსი“.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Bisen S. S. & Deshpande Y. The Impact of the Internet in twenty-first century addictions: An overview. In Psychological, Social, and Cultural Aspects of Internet Addiction (pp. 1-19). IGI Global, 2018;
2. Chen, Y. C. Citizen-centric e-government services: Understanding integrated citizen service information systems. Social Science Computer Review, 28(4), 2010;
3. გაბისონია ზ. ინტერნეტ სამართალი და ხელოვნური ინტელექტი. თბ., 2022,
4. გაბისონია ზ. ინტერნეტ სამართალი, როგორც სამართლის ახალი დარგი, შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი, N11/2022;
5. გაბისონია ზ. ელექტრონული კომერციის სამართლებრივი რეგულირების ზოგიერთი საკითხი, შედარებითი სამართლის გერმანულ – ქართული ჟურნალი, N6/2020, (გერმანულ და ქართულ ენებზე);
6. გაბისონია ზ. ბლოკჩეინის სამართლებრივი რეგულირების ცნება და პრობლემები, შედარებითი სამართლის გერმანულ – ქართული ჟურნალი, N3/2019;
7. გაბისონია ზ. ხელოვნური ინტელექტის არსი და მისი სამართლის სუბიექტად ცნობის პრობლემა, ჟურნ. „იუსტიცია“, N1;
8. გაბისონია ზ., გაბრიელეშვილი გ., გაგნიძე ნ., პაიჭაძე გ., სამადაშვილი ლ., ელექტრონული მმართველობა და ლიდერობა (რედ. ქ. ქარდავა), თბ., 2021;
9. გ. ხუბუა, ლ. სირდაძე. სამართლის ტექნოლოგიები (ლიგალტექი) საქართველოში, მათი გამოყენება კერძო კომპანიებსა და საჯარო უწყებებში. შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი, N7/2022;
10. Electronic Signature Laws & Regulations – Singapore <https://helpx.adobe.com/> Accessed 4th March 2023;
11. Electronic Signature Laws & Regulations – South Korea <https://helpx.adobe.com/> Accessed 4th March 2023;
12. Overview of eSignature Legality in Estonia <Overview of eSignature Legality in Estonia – Dropbox Sign (hellosign.com)> Accessed 4th March 2023;
13. West, D. M. E-government and the transformation of service delivery and citizen attitudes. Public administration review, 64(1), 2004;